

Mirsad D. Abazović

SRPSKI SREBRENIČKI IRATIO

Sažetak

Nema ništa iz kompleksa humaniteta šta bi moglo opravdati ono šta su pripadnici srpskog populusa uradili u Srebrenici jula 1995. godine. Sve što se dešavalo spada u kategorije s onu stranu ratia, s onu stranu razuma, a te kategorije, u odnosu na humanitet, povijesno i aktualno ne možemo drugačije nazvati nego barbarizam, odnosno barbariziranom sviješću ideologa, inspiratora i neposrednih izvršilaca zločina nad bošnjačkim življem Srebrenice. Zarobljeni i bornirani povijesni um, koji historiju ne promatra kao prošlost uzročno-posljedičnih relacija, sukobljavanja, razračunavanja, uznemiravanja i mirenja u okviru i ambijentu svekolike ljudske i društvene djelatnosti, povijesnost samo pamti kao motiv za mržnju i osvetu, što i jeste u biti van ratia i njegove (ratia) suštine pronalaženja egzistentnih i koegzistentnih elemenata odnosa među ljudima, u društvu i društava međusobno. A u suvremenom i su-vremenom svijetu živjeti tako, jednostavno znači izreći sebi u najmanju ruku duhovnu smrtnu presudu. Presuditi svome duhu znači istovremeno sebe osuditi na izolaciju, izolacija vodi u puko vegetiranje, vegetiranje u atrofiju, a atrofija u nestanak. Međutim, bilo je, a i sve je više Srba koji su s ovu stranu ratia, koji danas dobijaju na značaju. Oni i tragediju Srebrenice priznaju u punoj kapacitativnosti tog zločina i tačno imenuju izvršioce. Ti Srbi ne mogu spriječiti neki eventualni budući srpski salto, ali on ne mora biti – *salto mortale*.

U novijoj povijesti bilo je više zločina koje je čovjek počinio a koji se mogu imenovati zločinima kosmičkih razmjera. Nesumnjivo, zločin koji su u ime velikosrpske ideologije počinile srpske vojne i paravojne, policijske i parapolijske snage jula 1995. godine nad Bošnjacima Srebrenice spada u red zločina kosmičkih razmjera, zločina koji je ravan već legendarnoj Gernici ili, pak, strahotama koje su se dešavale u nacističkim koncentracionim logorima ili prigodom masovnih strijeljanja civila koja su činili zlikovci svih fela, uključujući i četnike, u vrijeme Drugog svjetskog rata.

Nedvojbeno, u najnovijoj evropskoj povijesti, zločin nad Srebreničanima je najveći zločin. O tragediji Srebrenice mnogo je toga napisano, filmovano ili, pak, likovno predstavljeno, no nije ni izbliza obuhvaćen njen planetarni razmjer i značaj. Tim zločinom se bave mnoge domaće i međunarodne institucije različitog profila, analizirajući ga iz raznih uglova u pokušajima da se shvati sva njegova dramatika, suština, uzročno-posljedičnost te dometi trajanja. I to dometi trajanja događaja bilo kao nerazumnog faktografskog čina koji će dugo zaokupljati pažnju svekolikih i raznolikih interesenata, bilo kao opomene, za civilizirani svijet zauvijek dovoljne, a za barbarizirane elemente kao događaja za ugledanje. Ovo potonje, *događaj za ogledanje barbariziranih elemenata*, kao moj izričaj o jednom mogućem uglu promatranja zločina nad Srebreničanima, može neupućenima izgledati kao konstrukcija koja nema utemeljenja unutar suvremene ljudske vrste. No, na žalost svih normalnih ljudi, barbarizirani tipovi i njihovi sljedbenici su još tu, diljem svijeta, dio su svakodnevice, a opet, nažalost, Balkan im je, izgleda, najudobnije evropsko stanište. Otkuda elementi smjelosti za ovakvu konstataciju?

Nema, zapravo, ništa iz kompleksa humaniteta šta bi moglo opravdati ono šta su pripadnici srpskog populusa uradili u Srebrenici jula 1995. godine. Pogotovo to nisu nalagali čisto vojni razlozi jer je u to vrijeme trajanja agresije na Bosnu i Hercegovinu, odnosno trajanja rata, apsolutna superiornost bila na strani Srba, budući da je Srebrenica bila demilitarizirana, odnosno razoružana zona. Drugi racionalni razlozi se ne mogu pronaći. E, ako je to tako, a jeste tako, onda sve što se dešavalo spada u kategorije *s onu stranu ratia*, s onu stranu razuma, a te kategorije, u odnosu na humanitet, povijesno i aktualno ne možemo drugačije nazvati nego barbarizam, odnosno barbariziranom svijješću ideologa, inspiratora i neposrednih izvršilaca zločina nad bošnjačkim življem Srebrenice.

U knjizi u kojoj se objavljuje ovaj tekst, tekst koji joj u potpunosti korespondira, žrtve srpskog zločina su na posredan ili neposredan način kazale sve šta bi trebalo kazati i to bez obzira na to da li je to nijemi govor likvidiranih ili kazivanje onih čiji su najmiliji likvidirani. No, nikada nije od viška dati ili davati nove komentare.

Spomenuli smo barbariziranu svijest i djelanje *s onu stranu ratia*. Barbarizirana svijest je zarobljena svijest, ona je u nesuglasju s dometima civiliziranog ponašanja, proizlazi prvenstveno iz derivirane povijesti, a etablira se kao bornirano ponašanje. Iako, je, u suštini, povod za zločin, pa i ovaj u Srebrenici, iracionalan, on je izveden veoma racionalno, odnosno izveli su ga veoma konkretni egzekutori, hranjeni potpuno jasnim ideološkim i predloškom i habitusom, a to je najradikalniji nacionalizam, ordinarni šovinizam, sa svim elementima nacizma i fašizma. E gdje je sad tu veza, odnosno kako pomiriti iracionalno i racionalno? Nije teško pronaći vezu. Zarobljeni i bornirani povijesni um, koji historiju ne promatra kao prošlost uzročno-posljedičnih relacija, sukobljavanja, razračunavanja, uznemiravanja i mirenja u okviru i ambijentu svekolike ljudske i društvene djelatnosti, povijesnost samo pamti kao motiv za *mržnju* i *osvetu*, što i jeste u biti *van ratia* i njegove (*ratia*) suštine pronalaženja egzistentnih i koegzistentnih elemenata odnosa među ljudima, u društvu i društava međusobno. *Mržnja* i *osveta* su samo derivati povijesnih zbivanja koje bi trebale da budu isključivo predmetom naučnih razmatranja kako bi se u potpunosti proučile s ciljem neutralizacije njihovog eventualnog djelatnog bivstvovanja u ovovremenom društvenom aktualitetu. Ali, *ako se mržnja i osveta drže modusom vivendi društvenog ponašanja kao materijalna datost, stil i sredstvo djelanja*, onda to ne može biti svrstano u samu bit ljudske racionalnosti i na njoj zasnovane opstojnosti, nego su suprotnost tome i put su ka dekadenci najgore vrste, a iza dekadence je uvijek otvoren bezdan za sunovrat, koji se, drukčijim riječima, naziva i vlastiti salto mortale. Kod dijela balkanskih i bosanskih Srba, koncem devedesetih godina prošlog stoljeća, upravo su se *mržnja* i *osveta* pojavljivale ka osnovni pokretač, kao *conditio sine qua non* njihove opstojnosti, kao ključni materijalni reper za aktualnu praksu i projiciranje budućnosti. Sve ostalo što definira i determinira suvremenu civilizaciju i suvremeni humanitet, tom dijelu Srba je bilo strano, i ne samo da im je bilo strano, nego su to proglasili i svojim neprijateljem broj jedan (prepoznatljivo i stalno opetovano proizvođenje neprijatelja). Uz sve ono šta su do sada povjesničari, sociolozi, politolozi, psiholozi, liječnici,

pravnici, ekonomisti, novinari i drugi znanstveni i javni radnici kazali ili u autorskim proizvodima ili djelujući kroz razne institucije, baca sliku ili pokušava odslikavati djelatnost dijela Srba u navedenom periodu. Ali, malo se ko bavi ovim pitanjem, odnosno pitanjem bornirane svijesti, kojoj je stožer *mržnja* i *osveta*. Jer, upravo *mržnja* i *osveta* bili su stalni, generalni i učinkoviti instrumentarij kako držanja na uzdi vlastitog populusa, tako i proizvodnje “neprijatelja srpskog roda i kolena” kojega treba bezuvjetno i isključivo samo fizički likvidirati. U protivnom, ne bi bilo ubijano sve odreda što je nesrpsko u jednoj potpuno nezaštićenoj zoni kakva je bila Srebrenica, uz veliku finalnu rečenicu đenerala Ratka Mladića kako, eto, “posle petsto godina osvetili smo se Turcima i dahijama...” (parafraza, ali bez izmjene suštine).

Evo krucijalnog uporišta mojim dosadašnjim tvrdnjama. Znači pet stotina godina je nošena, s pokoljenja na pokoljenje, *mržnja* prema nekome (Turcima), da bi ta *mržnja* bila brutalno i zločinački realizirana kao *osveta* nad nekim (Bošnjaci) ko ima samo neke predaleke dodirne tačke sa onim prema kome je začeta mržnja.

Međutim, rekao sam da je iracionalni povod kao svoj rezultat imao veoma racionalne postupke i potpuno, ali bornirano razumne izvršioce u pogledu ovog stravičnog zločina. U srebreničkoj kalvariji i golgoti nije sve živo pobijeno. Pobijeni su muškarci i to svih uzrasta (svi koji nisu uspjeli na bilo koji način umaći), a ostavljen je najveći broj žena. To je već racionalno. I to do kraja. Zapravo, to je samo dio plana barbariziranog mitomanskog elementa unutar srpskog etnosa da se jedan teritorij oslobodi od *nesrpskih elementa* (*derivirana povijest: Stevan Moljević, Draža Mihailović, Radovan Karadžić, Ratko Mladić*), teritorij cijelog bosanskog Podrinja, kako bi bio potpuno čist za “neuprljano” spajanje “svih srpskih zemalja” (*nepovijesna kategorija – unutarsrpski iratio!*). To je racionalna strateška ravan. Na taktičkom, mikro nivou, stvari su složenije.

Gdje god su u Bosni i Hercegovini mogli, a to je posebno bilo izraženo u bosanskom Podrinju, dok je u Srebrenici bilo najizraženije, Srbi su planski ubijali bošnjačke muškarce, a žene progonili (uz sve druge bestijalnosti koje su im činili). Zašto su ubijani muškarci Bošnjaci od novorođenčeta do stogodišnjaka? Uz mnogo toga što bi svestrana analiza mogla pokazati, izdvajaju se dva momenta: ubijan je fertilni dio muške populacije i ubijan je duhovni i pamteći sloj Bošnjaka. Dakle, zadugo bi trebalo da je onemogućen optimalan prirodni priraštaj Bošnjaka s jedne strane, a s druge strane, “ne

treba ostaviti oka za svedoka” svega onoga šta su do sada Srbi činili prema “nesrpskom elementu”. A što se žena tiče, tako bar računaju barbarizirani elementi, njima je dovoljan njihov jad pa da se nikada više ne osove i ne predstavljaju opasnost za “nebeski narod”.

Ali, zašto su ove natuknice (jer je problem mnogo složeniji), pored ostalog, govor i o tome da je srebrenička tragedija srpski salto mortale. Više je razloga, a navesti ću samo neke. Prvo, gotovo sva intelektualna, politička, duhovna, materijalna, tehnička i druga snaga srpskog etnosa na Balkanu i u raseljenju bila je usmjerena na ostvarenje iracionalnog povijesnog sna o fizičkoj i teritorijalnoj homogenizaciji i ujedinjenju “svih srpskih zemalja”. Drugo, u realizaciji toga sna primijenili su najbrutalnija sredstva i metode, koje je uljuđeni suvremeni dio svijeta pohranio u čvrsto blindirane sefove povijesti. Treće, u vrijeme izvođenja radova, veoma mali broj Srba se javno i direktno suprotstavio takvom divljanju i orgijanju (*a koliko je svekoliko srpstvo levijatanski haralo po ovim prostorima, ovom malom broju Srba, ma gdje da su tada bili i djelovali, trebalo bi dati, u najmanju ruku, Nobelovu nagradu za mir*), ali su i oni, objektivno, bili bez velike šanse jer su ih osporavali i barbarizirani dio Srba i politički špekulanti i mešetari iz reda drugih naroda sa ovih prostora, a i famozna “međunarodna zajednica” nije ih baš uzimala zaozbiljno. Četvrto, i danas, kada je gotovo sve jasno i bjelodano, kada u informatičkoj i elektronskoj eri gotovo da ništa nije moguće da ostane skriveno, ne baš zanemarljiv broj Srba na Balkanu ali i u raseljenju stoji na stajalištu da je povijest i politika Srba od Svetog Save i od Kosova 1389. pa do danas bez ikakve mrlje. Čak Srebrenicu, kao paradigmu srpskog barbarskog divljanja u posljednjoj dekadi dvadesetog stoljeća, pokušavaju negirati pojedini (ali ne mali broj) i srpski političari, i novinari, i crkveni velikodostojnici, i pjesnici i glumci, i znanstvenici i drugi javni radnici.

Nije li sve ovo dalje i dublje zarobljavanje u ambijent s onu stranu ratia? Očigledno jeste. A u suvremenom i su-vremenom svijetu živjeti tako jednostavno znači izreći sebi u najmanju ruku duhovnu smrtnu presudu. Presuditi svome duhu znači istovremeno sebe osuditi na izolaciju, izolacija vodi u puko vegetiranje, vegetiranje u atrofiju, a atrofija u nestanak. Naravno, nije mi ni na kraj pameti da ovo priželjkujem jednom populusu, ma koliko njegovi prononsirani ili pučki predstavnici nastoje da ga drže u takvom stanju. Jer, već spomenuti dio Srba koji su s *ovu stranu ratia* danas sve više dobijaju na značaju. A oni i tragediju Srebrenice priznaju u punoj kapacitativnosti

tog zločina i tačno imenuju izvršiće. Oni ne mogu spriječiti neki eventualni budući srpski salto, ali on ne mora biti – *salto mortale*.

Abstract

Nothing in the complex of humanity can justify what members of the Serb people did in Srebrenica in July 1995. Everything that occurred belongs to categories beyond ratio, beyond reason; and in regard to humanity, both historically and topically these categories can only be called barbarism, barbarized by the consciousness of the ideology, moving forces and direct perpetrators of the crimes against the Bosniac inhabitants of Srebrenica. Captive to, their horizons limited by the historical mind, that does not regard history as a past of cause-and-effect, conflict, showdowns, disruptions and reconciliations within the framework and environment of human and social activity as a whole, but recalls historicity only as a motive for hatred and vengeance, which means being beyond ratio and its essence of the discovery of the existential and coexistential elements of relations between people, in and between societies. To live like this in the world of today is, quite simply, to pronounce a death sentence upon oneself. To condemn one's soul means to condemn oneself to isolation; isolation leads to a vegetable existence, this to atrophy, and atrophy to extinction. However, there were, and increasingly are, Serbs who are not beyond reason, and who are now gaining significance. They recognize the tragedy of Srebrenica in the full capacity of the crime, and single out the perpetrators by name. These Serbs cannot prevent a possible Serb salto in the future; but it need not necessarily be a *salto mortale*.